

MALAKA OSHIRISH TIZIMIDA PEDAGOGLARNING IJTIMOIIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TAMOYILLARI.

ПРИНЦИПЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ.

PRINCIPLES FOR DEVELOPING THE SOCIAL COMPETENCE OF TEACHERS IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT SYSTEM.

S.M.Ruzikulova

Jizzax politexnika instituti

Mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada uzluksiz kasbiy ta'lim (malaka oshirish) jarayonida pedagoglarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirishning yetakchi pedagogik-psixologik tamoyillari tadqiq etilgan. IMRAD formati asosida tuzilgan ushbu ishda andragogik yondashuv, tizimlilik va variativlik tamoyillarining amaliy ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: *ijtimoiy kompetentlik, malaka oshirish, andragogika, kasbiy rivojlanish, tizimlilik, variativlik.*

Аннотация: В данной статье исследуются ведущие педагогико-психологические принципы развития социальной компетентности педагогов в процессе непрерывного профессионального образования (повышения квалификации). В данной работе, составленной на основе формата IMRAD, анализируется практическая значимость принципов андрагогического подхода, системности и вариативности.

Ключевые слова: *социальная компетентность, повышение квалификации, андрагогика, профессиональное развитие, системность, вариативность.*

Abstract: This article examines the leading pedagogical and psychological principles for developing the social competence of educators in the process of continuous professional education (professional development). This work, based on the IMRAD format, analyzes the practical significance of the andragogical approach and the principles of systematicity and variability.

Keywords: *social competence, professional development, andragogy, professional development, systematicity, variability.*

Zamonaviy raqamli va integratsiyalashgan ta'lim muhitida pedagog nafaqat o'z fanining eksperti, balki yuksak ijtimoiy intellekt va ijtimoiy kompetentlikka ega bo'lgan subyekt bo'lishi talab etiladi. Ijtimoiy kompetentlik — bu pedagogning kasbiy muhitda, talabalar, hamkasblar va rahbariyat bilan samarali muloqotga kirisha olishi, konfliktli vaziyatlarni konstruktiv hal etishi hamda jamoada muvaffaqiyatli adaptatsiya bo'lish qobiliyatidir.

Bugungi kunda malaka oshirish tizimida pedagoglarga faqat informatsion-texnologik bilimlar berish yetarli emas. Biroq, ko'plab malaka oshirish kurslari hali ham an'anaviy akademik bilim berishga yo'naltirilgan bo'lib, ijtimoiy muloqot va emotsional intellektni rivojlantirish metodologiyasi tizimli shakllanmagan.

XXI asr uchinchi o'n yilligida global ta'lim paradigmasi keskin o'zgardi. Zamonaviy ta'lim muhiti nafaqat raqamlashgan (digitalized), balki o'ta dinamik va ijtimoiy jihatdan integratsiyalashgan makonga aylandi. Bunday sharoitda pedagog faqatgina fanning nazariy va amaliy bilimlarini tashuvchi subyekt (knowledge transmitter) sifatida cheklana olmaydi. UNESCOning global ta'lim hisobotlarida hamda xalqaro ta'lim strategiyalarida "Harakatdagi malaka va kompetensiyalar" (Skills for the Future) konsepsiyasi ilgari surilmoqda, unda pedagoglarning yumshoq ko'nikmalari (*soft skills*), xususan, ijtimoiy kompetentligi (*social competence*) kasbiy barqarorlikning bosh mezon sifatida e'tirof etilmoqda.

Xalqaro ilmiy tadqiqotlarda (masalan, Yevropa ta'lim jamg'armasi – ETF yondashuvlarida) pedagogning ijtimoiy kompetentligi tarkibiy jihatdan emotsional intellekt (EQ), ijtimoiy moslashuvchanlik (social agility), konfliktlarni konstruktiv boshqarish (conflict management) va jamoaviy kollaboratsiya ko'nikmalarini o'z ichiga olishi asoslab berilgan. Zamonaviy pedagogik andragogikada oliy maktab yoki kasbiy ta'lim muassasasi o'qituvchisining ijtimoiy kompetentligi — bu uning raqamli va real ta'lim ekotizimida barcha interaktiv subyektlar (talabalar, ilmiy hamjamiyat, ishlab chiqarish sektori va rahbariyat) bilan sinergetik muloqotga kirisha olish qobiliyatidir.

Biroq, uzluksiz kasbiy ta'lim (malaka oshirish) tizimida bugungi kunda sezilarli darajada metodologik uzilish (gap) kuzatilmoqda. An'anaviy malaka oshirish kurslari ko'p hollarda pedagoglarning funksional-texnologik yoki tor doiradagi akademik bilimlarini yangilashga (*hard skills*) yo'naltirilgan bo'lib, ularning axborot-kommunikativ va ijtimoiy-psixologik kompetensiyalarini tizimli rivojlantirish algoritmlari ishlab chiqilmagan. Neyropedagogik va sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagoglarda ijtimoiy kompetentlik darajasining pastligi ularning kasbiy yonish (burnout) sindromiga uchrashiga, talabalar bilan destruktiv muloqot tizimining shakllanishiga hamda raqamli ta'lim muhitida samarali adaptatsiya bo'la olmasligiga olib kelmoqda.

Pedagogik faoliyatning ijtimoiy tabiati andragogik (kattalar ta'limi) jarayonda maxsus tamoyillarga tayanishni talab etadi. Malaka oshirish tizimida pedagoglarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish faqat an'anaviy ma'ruzalar bilan cheklanib qolmay, tizimli va metodologik asoslangan tamoyillar majmuasiga tayanmog'i lozim. Zamonaviy tadqiqotlar va transformatsion ta'lim tajribasi asosida ushbu jarayonning quyidagi fundamental tamoyillarini ajratib ko'rsatish mumkin. Andragogik yondashuv va refleksivlik tamoyili. Kattalar ta'limining o'ziga xosligi shundaki, pedagog

shakllangan shaxsiy va kasbiy tajribaga ega. Ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirish o'qituvchining o'z kommunikativ xatti-harakatlarini tahlil qilishidan (refleksiyadan) boshlanadi. Zamonaviy malaka oshirish tizimida ushbu tamoyil "tajriba orqali o'rganish" (Experiential Learning - D. Kolb modeli) sikliga tayanadi. Pedagog o'z tajribasidagi ijtimoiy qiyinchiliklarni (masalan, ota-onalar bilan nizolar, inklyuziv muhitdagi muammolar) qayta anglaydi va yangi ijtimoiy strategiyalarni konseptuallashtiradi.

Kontekstli va keysli (Context-Based) o'qitish tamoyili. Ijtimoiy kompetentlik mavhum tushuncha emas, u aniq pedagogik vaziyatlarda namoyon bo'ladi. Tamoyilning mohiyati — malaka oshirish kurslari mazmunini pedagog duch keladigan real ijtimoiy-psixologik keyslar (muammoli vaziyatlar) atrofiga qurishdir.

Zamonaviy yondashuv: Bugungi kunda raqamli va gibrid ta'lim muhitida "virtual pedagogik konfliktlar" yoki "kiberbullingga qarshi ijtimoiy immunitet" kabi yangi ijtimoiy kontekstlar paydo bo'ldi. Kurslar ushbu real vaziyatlarni simulyatsiya qilishi shart.

Interaktivlik va kollaborativlik (Hamkorlikda o'rganish) tamoyili. Ijtimoiy kompetentlikni individual ravishda, ya'ni faqat kitob o'qish yoki ma'ruza eshitish orqali rivojlantirib bo'lmaydi. Uni rivojlantirishning yagona yo'li — faol ijtimoiy muloqotdir. Malaka oshirish jarayonida pedagoglar kichik guruhlarda ishlaydi, loyihalarni birgalikda tayyorlaydi. Bu jarayonda:

Peer-to-peer (Kollektiv o'rganish): Pedagoglar bir-birlarining ijtimoiy tajribalarini boyitadilar.

Flipped Classroom (To'ntarilgan sinf): Nazariy bilimlarni mustaqil o'zlashtirib, auditoriyada faqat ijtimoiy ko'nikmalarni (muzokara yuritish, empatiya, jamoani boshqarish) trening formatida mashq qiladilar.

Ekologik va tolerantlik (Inklyuziv) muhit tamoyili. Zamonaviy maktab diversifikatsiyalashgan (turli xil) muhitdir. O'qituvchi turli ijtimoiy kelib chiqishi, madaniyati va jismoniy imkoniyatlari turlicha bo'lgan o'quvchilar hamda ularning ota-onalari bilan ishlaydi. Malaka oshirish tizimi pedagogda ijtimoiy tolerantlik, madaniyatlararo muloqot va inklyuzivlik madaniyatini shakllantirishi zarur. Bu tamoyil pedagogning har qanday vaziyatda ijtimoiy "ekologiklik"ni (neytrallik, emotsional intellekt, qarshi tomonga zarar yetkazmaslik) saqlashini ta'minlaydi.

Uzluksizlik va mikro-o'qitish (Microlearning) tamoyili. Ijtimoiy kompetentlik qisqa muddatli 1-2 haftalik kursda to'liq shakllanib qolmaydi. U doimiy rivojlanishni talab etadi. Shuning uchun zamonaviy tizimda malaka oshirishdan keyingi qo'llab-quvvatlash (Post-course support) muhim o'rin tutadi. Mobil ilovalar, qisqa podkastlar va keyslar tarzidagi mikro-o'rganish pedagogga kundalik ish faoliyatida o'z ijtimoiy ko'nikmalarini (masalan, stress menejment, taym-menejment) monitoring qilib borishga yordam beradi. Pedagogik faoliyatning ijtimoiy tabiati andragogik (kattalar

ta'limi) jarayonda o'ziga xos metodologik tamoyillarga tayanishni talab etadi. Malaka oshirish tizimida pedagoglarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish faqat an'anaviy ma'ruzalar bilan cheklanib qolmay, tizimli va zamonaviy yondashuvlar majmuasiga tayanmog'i lozim. Bu borada andragogik yondashuv va refleksivlik eng birlamchi mezondir. Kattalar ta'limining o'ziga xosligi shundarki, o'qituvchi allaqachon shakllangan shaxsiy va kasbiy tajribaga ega bo'ladi. SHu sababli, ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirish o'qituvchining o'z kommunikativ xatti-harakatlarini tahlil qilishidan, ya'ni refleksiyadan boshlanadi. Zamonaviy malaka oshirish jarayonida ushbu yondashuv Devid Kolbning tajriba orqali o'rganish (Experiential Learning) modeliga asoslanadi. Pedagog o'z amaliyotidagi ijtimoiy qiyinchiliklarni — ota-onalar bilan nizolar yoki inklyuziv muhitdagi muammolarni qayta angelaydi va yangi ijtimoiy strategiyalarni konseptuallashtiradi. Ijtimoiy kompetentlik mavhum tushuncha bo'lmay, u doimo aniq pedagogik vaziyatlarda namoyon bo'lganligi sababli, jarayonni kontekstli va keysli (Context-Based) o'qitish tamoyilisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Malaka oshirish kurslari mazmuni pedagog duch keladigan real ijtimoiy-psixologik keyslar atrofiga qurilishi shart. Bugungi kunda raqamli va gibril ta'lim muhitida virtual pedagogik konfliktlar yoki kiberbullingga qarshi ijtimoiy immunitet kabi mutlaqo yangi ijtimoiy kontekstlar paydo bo'ldi va kurslar aynan shu real vaziyatlarni simulyatsiya qilishi lozim. Ushbu jarayonda interaktivlik va kollaborativlik, ya'ni hamkorlikda o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy kompetentlikni individual ravishda, faqat nazariy ma'lumotlarni o'zlashtirish orqali shakllantirish imkonsizdir, chunki u bevosita faol ijtimoiy muloqot mahsulidir. Malaka oshirish jarayonida "Peer-to-peer" (kollektiv o'rganish) va "Flipped Classroom" (to'ntarilgan sinf) texnologiyalaridan foydalanish pedagoglarga nazariy bilimlarni mustaqil o'rganib, auditoriyada faqat muloqot, empatiya, jamoani boshqarish va muzokara yuritish ko'nikmalarini trening formatida mashq qilish imkonini beradi. Zamonaviy maktab diversifikatsiyalashgan, ya'ni ijtimoiy tarkibi jihatidan turli xil bo'lgan muhit hisoblanadi. O'qituvchi turli ijtimoiy kelib chiqishi, madaniyati va jismoniy imkoniyatlari turlicha bo'lgan o'quvchilar hamda ota-onalar bilan ishlaganligi sababli, malaka oshirish tizimida ekologik va tolerantlik tamoyiliga amal qilinishi zarur. Bu tamoyil pedagogda ijtimoiy tolerantlik, madaniyatlararo muloqot va inklyuzivlik madaniyatini shakllantirib, har qanday murakkab vaziyatda ham emotsional intellekt va neytrallikni saqlashga xizmat qiladi. Biroq, ijtimoiy kompetentlik qisqa muddatli kurslarda to'liq shakllanib qolmasligini inobatga olib, tizimga uzluksizlik va mikro-o'qitish (Microlearning) tamoyili integratsiya qilinishi lozim. Kursdan keyingi qo'llab-quvvatlash (Post-course support), mobil ilovalar va qisqa podkastlar orqali mikro-o'rganish pedagogga kundalik ish faoliyatida stress-menejment va taym-menejment ko'nikmalarini doimiy monitoring qilib borish imkonini beradi.

Metodologik Sintez: Pedagogning ijtimoiy kompetentligi tarkibiy jihatdan uchta asosiy komponent — ijtimoiy normalar va nizo turlari haqidagi bilimlarni qamrab oluvchi kognitiv, empatiya va asertiv muloqot ko'nikmalarini aks ettiruvchi konativ (xulq-atvor) hamda emotsional intellekt (\$EQ\$) va o'z-o'zini boshqarishga tayanuvchi affektiv (emotsional) komponentlarning integratsiyasidan iborat.

Bugungi kunda ushbu tizimga Ijtimoiy-emotsional ta'lim (Social-Emotional Learning - SEL) va CASEL modeli tamoyillarini kiritish dolzarb hisoblanadi. O'qituvchining ijtimoiy kompetentligi to'g'ridan-to'g'ri uning ichki emotsional barqarorligiga tayanadi. Pedagog o'z his-tuyg'ularini boshqara olmas ekan (Self-management), inklyuziv yoki konfliktli auditoriyada ijtimoiy moslashuvchanlikni namoyon eta olmaydi. SHu sababli, malaka oshirish dasturlariga kasbiy kuyish (burnout) profilaktikasi modullarini kiritish ushbu tizimning muhim bo'g'inidir.

Bundan tashqari, ta'lim makonining raqamli transformatsiyasi natijasida raqamli ijtimoiy aloqalar va kiber-pedagogika tamoyili yuzaga keldi. Pedagoglarning messenjerlar va ta'lim platformalaridagi virtual muloqot madaniyati, raqamli etiket (Netiquette) hamda yuzma-yuz bo'lmagan muloqotda qarshi tomonning holatini tushunishga qaratilgan kiber-empatiya ko'nikmalari alohida professional zaruriyatga aylandi. Ushbu jarayonlarning fundamental asosi sifatida zamonaviy neyropedagogik (Neuroeducation) yondashuvni keltirish mumkin. Neyrobiologik nuqtai nazardan, inson miyasidagi ko'zgusimon neyronlar (Mirror neurons) ijtimoiy muloqot va empatiyaning biologik asosi hisoblanadi. O'qituvchi dars xonasiga kirganda, uning emotsional holati va ijtimoiy energiyasi o'quvchilar miyasidagi ko'zgusimon neyronlar orqali darhol nusxalanadi. Agar pedagog malaka oshirish tizimida o'z ijtimoiy-emotsional holatini boshqarishni (Cognitive Reappraisal - kognitiv qayta baholash) o'rganmasa, u darsda beixtiyor stressli muhit yaratadi. Bu esa o'quvchilarning amigdala (xavfsizlik markazi) qismini faollashtirib, mantiqiy fikrlashga javobgar bo'lgan prefrontal korteks faoliyatini bloklaydi.

Shu sababli, malaka oshirish tizimining mazmuni va tashkiliy tamoyillarini tubdan isloh qilish, uni andragogik hamda tizimli tamoyillar asosida transformatsiya qilish zarurati yuzaga kelmoqda. Bu, ayniqsa, bo'lajak muhandislar va texnik yo'nalish talabalari bilan ishlaydigan pedagoglarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning muammosi (Research Problem): Malaka oshirish tizimidagi an'anaviy akademik-kontentli yondashuv hamda pedagoglarning zamonaviy raqamli-ijtimoiy ta'lim muhitida samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan yuksak ijtimoiy kompetentlik ehtiyoji o'rtasidagi ziddiyatni bartaraf etish.

Tadqiqotning maqsadi: Uzluksiz kasbiy ta'lim va malaka oshirish jarayonida pedagoglarning ijtimoiy kompetentligini metodologik hamda amaliy jihatdan rivojlantirishga xizmat qiluvchi tayanch pedagogik-andragogik tamoyillarni aniqlash, ularni tizimlashtirish va amaliy samaradorligini eksperimental asoslash.

Metodlar. Tadqiqot jarayonida Jizzax viloyati va respublika miqyosidagi malaka oshirish kurslarida tahsil olayotgan pedagoglarning ijtimoiy-kasbiy ehtiyojlari tahlil qilindi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Tizimli va qiyosiy tahlil: Pedagogik va psixologik adabiyotlardagi ijtimoiy kompetentlik modelini o'rganish.
- Andragogik yondashuv: Katta yoshdagilar ta'limining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish.
- Sotsiologik so'rovnomalar: Pedagoglarning muloqotga kirishuvchanlik va konfliktlarni boshqarish darajasini aniqlash (Tomas-Kilmann testi modifikatsiyasi asosida).

Tadqiqot obyekti sifatida malaka oshirish kurslaridan o'tayotgan tinglovchilar (pedagoglar) tanlab olindi va ular eksperimental hamda nazorat guruhlariga ajratildi.

Natijalar. Tadqiqot natijasida malaka oshirish tizimida ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishning to'rtta asosiy tayanch tamoyili shakllantirildi va ularning samaradorligi amalda tekshirildi:

№	Tamoyil nomi	Mazmuni va amaliy ko'rinishi
1	Andragogik tamoyil	Pedagogning shaxsiy va kasbiy tajribasiga tayanish, ta'limni muammoli-amaliy xarakterda tashkil etish.
2	Tizimlilik va izchillik	Ijtimoiy kompetensiyalarni faqat alohida treninglarda emas, balki butun o'quv moduli davomida integratsiyalash.
3	Variativlik va moslanuvchanlik	Pedagoglarning yoshi, tajribasi va dars beradigan yo'nalishlaridan kelib chiqib, o'quv dasturlarini tabaqalashtirish.
4	Interaktivlik va reflektivlik	Keys-stadi (case-study), o'yinli modellashtirish va reflektiv tahlil metodlaridan doimiy foydalanish.

Eksperimental guruhda ushbu tamoyillar asosida loyihalashtirilgan metodika qo'llanilgandan so'ng, pedagoglarning ijtimoiy-kommunikativ faolligi va konfliktli vaziyatlarni barqarorlashtirish ko'rsatkichi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqoriladi (ijobiy dinamika o'rtacha 24% ni tashkil etdi).

Muhokama. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning ijtimoiy kompetentligini shunchaki ma'ruza darslari orqali rivojlantirib bo'lmaydi. Katta yoshli tinglovchilar (pedagoglar) faqat o'z ehtiyojlariga mos keladigan va amaliyotda ssenariy ko'rinishida o'ynalgan vaziyatlar orqali yangi ijtimoiy rollarni o'zlashtiradilar.

Andragogik va variativlik tamoyillarining birgalikda qo'llanilishi, ayniqsa, aniq va muhandislik fanlari pedagoglarida axborot-kommunikativ hamda ijtimoiy moslashuvchanlik ko'nikmalarini shakllantirishda yuqori samara beradi. Raqamli ta'lim muhitida ushbu tamoyillar pedagogga nafaqat auditoriya bilan, balki virtual jamoalar bilan ham samarali ijtimoiy munosabat o'rnatish imkonini taqdim etadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari va zamonaviy global tendensiyalar tahlili shuni ko'rsatadiki, bugungi raqamli transformatsiya asrida pedagoglarning ijtimoiy kompetentligi shunchaki qo'shimcha ko'nikma emas, balki ularning kasbiy barqarorligini ta'minlovchi fundamental poydevordir. Yevropa Komissiyasining "LifeComp" (The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence) konsepsiyasida ham qayd etilganidek, ijtimoiy moslashuvchanlik, emotsional barqarorlik va empatiya pedagogning raqamli ta'lim muhitidagi muvaffaqiyatini belgilab beruvchi eng asosiy ko'rsatkichlar hisoblanadi.

Olib borilgan tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Metodologik yondashuvning o'zgarishi: Malaka oshirish tizimida pedagoglarning ijtimoiy kompetentligini faqat an'anaviy ma'ruzalar orqali shakllantirish samarasizdir. Ta'lim jarayoni andragogik, tizimlilik, variativlik va refleksivlik tamoyillari sinergiya (o'zaro bog'liqlik) hosil qilgandagina kutilgan natijani beradi.
2. Raqamli ijtimoiy muloqot (Digital Sociality): Hozirgi gibril va sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari integratsiyalashgan ta'lim muhitida pedagogning ijtimoiy kompetentligi yangi ko'rinish kasb etmoqda. Endilikda o'qituvchi nafaqat auditoriyada real muloqotni, balki raqamli tarmoqlar va virtual jamoalarda ham professional kollaboratsiyani (hamkorlikni) boshqara olishi zaryr. Biz taklif etgan tamoyillar aynan mana shu gibril muhitda pedagoglarning stressga chidamliligini oshirishga va professional "yonish" (burnout) sindromining oldini olishga xizmat qiladi.
3. Tizimli modernizatsiya zarurati: Malaka oshirish institutlari va markazlarining o'quv rejalari va modullariga ijtimoiy muloqot, jamoada ishlash, muloqot strategiyalari va keys-stadi (case-study) kabi amaliy treninglarni qat'iy kiritish lozim. Bu kelajakda oliy ta'lim tizimida fanlararo integratsiyani ta'minlovchi va zamonaviy raqamli iqtisodiyot talablariga javob bera oladigan muhandis va mutaxassislarni tayyorlash muvaffaqiyatini kafolatlaydi.

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish tamoyillarini amaliyotga joriy etish — uzluksiz kasbiy ta'lim tizimini konseptual jihatdan yangilash, uning raqobatbardoshligi va inson kapitali sifatini xalqaro standartlar darajasiga ko'tarishning strategik mexanizmidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muslimov, N. A., va boshqalar. (2013). Kasbiy kompetentlikni rivojlantirish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
2. Otakulov, S., & Haydarov, T. T. (2025). Principles of Developing Information-Communicative Competencies of Future Engineers in a Digital Educational Environment. *International Journal of Pedagogics*, 5(03), 45-58.
3. European Commission. (2020). LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2760/30246
4. UNESCO. (2023). Global Education Monitoring Report: Technology in education: A tool on whose terms? Paris: UNESCO Publishing.
5. Mavlonova, R. A., & Sanaeva, S. B. (2019). Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. Toshkent: Barkamol fayz media.
6. Kyndt, E., Gijbels, D., Grosemans, I., & Donche, V. (2016). Teachers' Informal Learning Throughout Their Career: A Systematic Review. *Review of Educational Research*, 86(4), 1111–1150. <https://doi.org/10.3102/0034654316654455>
7. Schleicher, A. (2018). World Class: How to Build a 21st-Century School System, Strong Performers and Successful Reformers in Education. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264300002-en>
8. Xaydarov, T. T. (2024). Pedagoglarning ijtimoiy-kasbiy moslashuvchanligini oshirishda andragogik yondashuvlar. *Pedagogika va psixologiyada innovatsiyalar*, 7(2), 12-19.
9. Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the burnout experience: recent research and its implications for world health. *World Psychiatry*, 15(2), 103-111. doi:10.1002/wps.20311
10. Raximov, B. X. (2023). Oliy ta'lim muassasalari pedagoglarining kasbiy-ijtimoiy refleksiya-rivajlantirish texnologiyasi. *Zamonaviy ta'lim*, 6(115), 18-25.